

การผลิตและการจำหน่ายหนังสือ

ก่อนที่จะทำการศึกษาและวิเคราะห์ระบบงาน ด้านการควบคุมสินค้าคงคลังของร้านหนังสือในชั้นรายละเอียด ก็จะขอกล่าวถึงความสำคัญของอุตสาหกรรมหนังสือ (book industry) เพื่อให้ทราบถึงบทบาทและความสำคัญในการผลิตและการจำหน่ายหนังสือ และจะกล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญในการผลิตและการจำหน่ายหนังสือ ว่าในการผลิตหนังสือออกมาจนถึงมือผู้อ่านนั้น จะต้องมีส่วนประกอบที่สำคัญอะไรเข้ามาเกี่ยวข้องบ้าง และในลำดับสุดท้าย จะขอกล่าวถึงการดำเนินงานของร้านหนังสือโดยทั่วไป เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยต่อไป

2.1 ความสำคัญของอุตสาหกรรมหนังสือ

ถึงแม้ว่าอุตสาหกรรมหนังสือ จะเป็นเพียงอุตสาหกรรมเล็ก ๆ ก็ตาม แต่ก็มีผู้กล่าวเปรียบเทียบเอาไว้ว่า การผลิตและการจำหน่ายหนังสือนั้นเปรียบได้กับสวิทช์เล็ก ๆ ที่ทำหน้าที่ควบคุมการทำงานของเครื่องจักรกล หรือควบคุมระบบพลังงานไฟฟ้า ซึ่งทำการจ่ายพลังงานไฟฟ้าไปยังพื้นที่ที่ห่างไกลออกไป การผลิตและการจำหน่ายหนังสือนับเป็นกุญแจอันสำคัญในการพัฒนาทั้งทางด้านการศึกษา สังคม และเศรษฐกิจของประเทศ แต่บุคคลที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้อง มักจะไม่เข้าใจถึงความสำคัญอันนี้ ดังนั้น ถ้อยคำที่ง่ายที่สุดที่จะนำมาอธิบายให้ผู้ที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมหนังสือ ได้เข้าใจถึงความสำคัญของการผลิตและการจำหน่ายหนังสือ คืออาจกล่าวได้ว่า การศึกษานั้นถือเป็นการลงทุนขั้นพื้นฐานของการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ และหนังสือก็เป็นเครื่องมือขั้นพื้นฐานของการศึกษานั้นเอง นอกจากนั้นก็ยังเป็นจริงที่ว่า หนังสือจะก่อให้เกิดประโยชน์มากยิ่งขึ้น ถ้าหนังสือเหล่านั้นสามารถตอบสนองความต้องการ และความสนใจที่แท้จริงของผู้อ่านได้ และยังพบว่า การอ่านหนังสือ ซึ่งผู้อ่านอ่านเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง นับเป็นวิธีการศึกษาหาความรู้ที่เสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด

ถึงแม้ว่า อุตสาหกรรมหนังสือในประเทศไทยจะไม่เจริญเท่ากับอุตสาหกรรมหนังสือในประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น ในยุโรป และสหรัฐอเมริกาก็ตาม แต่ก็นับได้ว่าเจริญก้าวหน้าขึ้นกว่าเดิมเป็นอันมาก ทั้งทางด้านเทคนิค เครื่องมือเครื่องใช้ และอุปกรณ์การพิมพ์ ทางด้านโรงพิมพ์ก็มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น สำนักพิมพ์ก็ทำการผลิตหนังสือกันอย่างแพร่หลายยิ่งขึ้น ร้านหนังสือก็เพิ่มขึ้นมากมายทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด แต่ถึงกระนั้น ก็ยังคงมีการสั่งซื้อหนังสือจากต่างประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นหนังสือตำราวิชาการและวารสาร เข้าม่าจำหน่ายเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ผู้อ่านอีกด้วย

2.2 องค์ประกอบที่สำคัญในการผลิตและการจำหน่ายหนังสือ

ในการผลิตหนังสือออกมาจนถึงมือผู้อ่านนั้น มีบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการผลิตและการจำหน่ายหนังสือหลายฝ่ายด้วยกัน บุคคลแต่ละฝ่าย ต่างก็มีความสำคัญและมีบทบาทของตนเองไม่ว่าอุตสาหกรรมหนังสือของประเทศนั้นจะเจริญก้าวหน้าหรือไม่เพียงใด ในการผลิตและจำหน่ายหนังสือก็จะมีองค์ประกอบที่สำคัญเหมือน ๆ กัน ดังนี้

- ผู้แต่ง คือ ผู้ที่สร้างสรรค์ต้นฉบับของหนังสือขึ้นมา
- สำนักพิมพ์ คือ ผู้ที่เปรียบเสมือนแกนกลางของการผลิตและการจำหน่ายหนังสือ
- โรงพิมพ์ คือ ผู้ที่พิมพ์ต้นฉบับออกมาเป็นเล่มหนังสือ
- ร้านหนังสือ คือ ผู้ที่ทำการจำหน่ายหนังสือที่ผลิตขึ้นมา

ดังที่ได้กล่าวไว้ในข้างต้นว่า การผลิตและการจำหน่ายหนังสือจำเป็นต้องอาศัยบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้ง 4 ฝ่าย แต่ในทางปฏิบัติแล้ว บุคคลหนึ่ง ๆ หรือธุรกิจหนึ่ง ๆ อาจทำหน้าที่ที่กล่าวมากกว่าหนึ่งอย่างก็ได้ แต่ก็ยังคงเป็นความจริงที่ว่า มีงาน 4 งานที่จะต้องกระทำ กล่าวคือ หนังสือทุก ๆ เล่ม ที่ผลิตออกมาจะต้องมีผู้แต่ง ซึ่งจะทำการคิด เขียน หรือรวบรวมต้นฉบับขึ้นมา มีสำนักพิมพ์ ซึ่งทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการผลิตและการจำหน่ายหนังสือ มีโรงพิมพ์ ซึ่งทำการจัดพิมพ์หนังสือออกมาจนเป็นรูปเล่ม และในขั้นสุดท้ายมีร้านหนังสือ ซึ่งทำหน้าที่จำหน่ายหนังสือให้แก่ผู้อ่าน

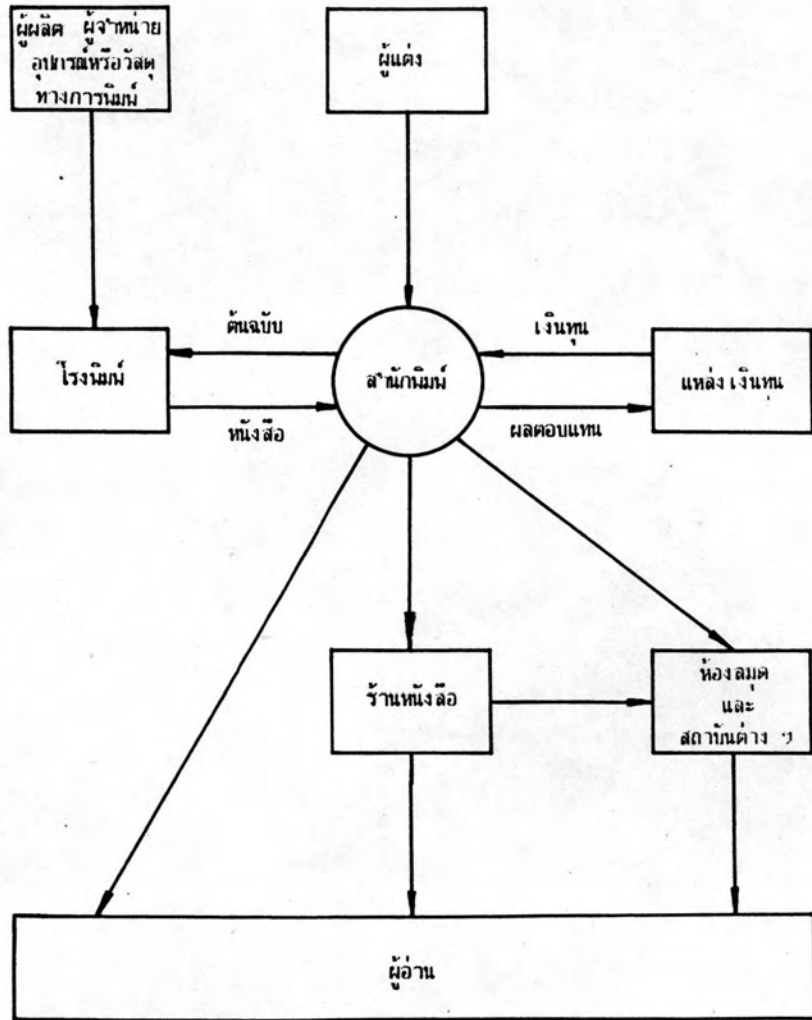
สำหรับอุตสาหกรรมหนังสือในประเทศไทยนั้น บุคคลหนึ่ง ๆ หรือธุรกิจหนึ่ง ๆ มักจะทำหน้าที่หลายอย่าง เช่น สำนักพิมพ์ใหญ่ ๆ มักจะเป็นเจ้าของโรงพิมพ์ และมีร้านหนังสือของตนเองอีกด้วย บางครั้งผู้แต่งก็จะทำหน้าที่ของสำนักพิมพ์เอง กล่าวคือ ผู้แต่งจะทำการติดต่อกับทางโรงพิมพ์ เพื่อที่จะให้ทำการจัดพิมพ์หนังสือของตนออกมาจนเป็นเล่มหนังสือ จากนั้นผู้แต่งก็จะทำการติดต่อกับร้านหนังสือ เพื่อให้ทำการจำหน่ายหนังสือที่พิมพ์เสร็จแล้วนั้น เป็นต้น

แต่ถึงอย่างไรก็ตาม จะขอกล่าวซ้ำอีกที่ว่าหนังสือทุก ๆ เล่มที่ผลิตออกมาจะต้องมีผู้แต่ง สำนักพิมพ์ โรงพิมพ์ และร้านหนังสือ ดังแสดงความสัมพันธ์ไว้ในรูปที่ 2.1 และจะไต่กลางถึงหน้าที่ และความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันของบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องของแต่ละฝ่ายดังต่อไปนี้

2.2.1 ผู้แต่ง (author)

ผู้แต่ง คือ ผู้ที่สร้างสรรค์หรือผู้ที่วางกำหนดกฎเกณฑ์จากความคิดให้ปรากฏแก่โลกในรูปของหนังสือ เป็นผู้จัดการกับถ้อยคำ รูปภาพ แผนภูมิ ตาราง หรือสิ่งอื่นใดก็ตาม อันซึ่งสามารถจะนำเสนอความคิดให้ปรากฏออกมาได้ ผู้แต่ง อาจเป็นบุคคลเพียงคนเดียว หรืออาจเป็นกลุ่มของบุคคล สถาบัน หน่วยงานของทางราชการ หรืออาจเป็นองค์การระหว่างประเทศก็ได้ หรือถ้าไม่ได้แต่งเอง ก็อาจเป็นผู้แปล หรืออาจเป็นผู้รวบรวม ซึ่งก็คือผู้คัดเลือกเอาข้อเขียนของผู้อื่นมารวบรวมพิมพ์ขึ้นก็ได้

ดังนั้น ผู้แต่งจะเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์คนแรกของงานที่เขาได้สร้างสรรค์ขึ้นมา ซึ่งตามปกติแล้ว ผู้แต่งจะทำการขาย ให้เช่า หรือมอบหมายลิขสิทธิ์อันนี้ให้แก่สำนักพิมพ์ สำนักพิมพ์ก็จะทำการผลิตจากต้นฉบับ ให้อยู่ในรูปแบบที่ต้องการสำหรับการจำหน่าย ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ถ้าปราศจากผู้แต่งแล้ว สำนักพิมพ์ โรงพิมพ์ และร้านหนังสือก็ไม่มีสิ่งใดที่จะต้องทำ และในทางกลับกัน ถ้าปราศจากสำนักพิมพ์ โรงพิมพ์ และร้านหนังสือแล้ว ผู้แต่งก็ไม่สามารถจะเผยแพร่สิ่งที่ตนได้เขียนขึ้นมาให้ปรากฏแก่ผู้อ่านอย่างกว้างขวางได้ ถึงแม้ว่าถ้อยคำที่เขียนขึ้นมาานั้นจะดีเลิศเพียงใดก็ตาม

รูปที่ 2.1 องค์ประกอบที่สำคัญในการผลิตและการจำหน่ายหนังสือ

2.2.2 สำนักพิมพ์ (publisher)

สำนักพิมพ์ คือ ผู้ที่จัดหาและคัดเลือกหนังสือที่จะพิมพ์ ตัดต่อรับต้นฉบับจากผู้แต่ง ระดมเงินทุนซึ่งอาจจะเป็นของสำนักพิมพ์เองหรืออาจมาจากแหล่งการเงินอื่น ๆ วางแนวและนโยบายในการพิมพ์ของสำนักพิมพ์ กำหนดมาตรฐานของหนังสือที่จะพิมพ์ กำหนดครุปร่างและขนาดของเล่มหนังสือ จัดหาผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับตรวจอ่านต้นฉบับ ติดต่อกับทางโรงพิมพ์ และประการสุดท้าย คือ ดำเนินการจัดจำหน่ายหนังสือที่ผลิต

สำนักพิมพ์ อาจแบ่งอย่างกว้าง ๆ ออกได้เป็น 2 ประเภท คือ สำนักพิมพ์ทั่วไป (general publisher) และสำนักพิมพ์เฉพาะ (special publisher) ในแต่ละประเภท อาจแบ่งย่อยออกตามความสำคัญ และลักษณะละเอียดได้หลายระดับ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะและคุณภาพของสิ่งพิมพ์ของสำนักพิมพ์เหล่านั้น

1) สำนักพิมพ์ทั่วไป คือ สำนักพิมพ์ที่จัดพิมพ์หนังสือในหลาย ๆ สาขาวิชา สำหรับการอ่านโดยทั่ว ๆ ไป โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะทำการจำหน่ายหนังสือเหล่านั้นให้กับร้านหนังสือทั่ว ๆ ไป

2) สำนักพิมพ์เฉพาะ คือ สำนักพิมพ์ที่จัดพิมพ์หนังสือในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง หรือในหลาย ๆ สาขาวิชาที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เช่น ทางการแพทย์ กฎหมาย ศาสนา ตำราวิชาการ เทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ หรือหนังสือสำหรับเด็ก เป็นต้น

สำหรับสำนักพิมพ์ของไทย ได้มีผู้จัดแบ่งออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้

(1) สำนักพิมพ์เพื่อการค้า เป็นสำนักพิมพ์ที่ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับการค้า และจัดพิมพ์หนังสือในหลาย ๆ สาขาวิชา เช่น สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช สำนักพิมพ์แพรวพินทยา องค์การการค้าคุรุสภา เป็นต้น

(2) สำนักพิมพ์เพื่อการค้าเฉพาะวิชา เป็นสำนักพิมพ์ที่ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับการค้า และจัดพิมพ์หนังสือเฉพาะในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง หรือหลาย ๆ สาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกัน เช่น สำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ผลิตหนังสือทางด้านสังคมศาสตร์ นิติเวช

ผลิตหนังสือทางด้านกฎหมาย สำนักพิมพ์ธรรมบุษยา ผลิตหนังสือทางศาสนา เป็นต้น

(3) สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย เป็นสำนักพิมพ์ที่ทำการผลิตหนังสือทางด้านวิชาการในแขนงต่าง ๆ ที่เปิดสอนในมหาวิทยาลัยแห่งนั้น ในการผลิตหนังสือได้รับทุนอุดหนุนจากรัฐบาลและไม่ต้องเสียภาษี และผลิตหนังสือเพื่อส่งเสริมงานทางด้านวิชาการ มิได้มุ่งหวังผลกำไร หนังสือของสำนักพิมพ์ประเภทนี้จึงมีราคาถูกกว่าหนังสือของสำนักพิมพ์ประเภทอื่น ๆ สำนักพิมพ์ประเภทนี้ ได้แก่ โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นต้น

(4) สำนักพิมพ์ส่วนบุคคล เป็นสำนักพิมพ์ที่รับงานพิมพ์มาจากผู้ว่าจ้างหรือผู้จัดพิมพ์ ส่วนใหญ่ไม่ได้ดำเนินงานเองทั้งหมด โดยจะดำเนินงานเฉพาะในด้านการผลิตเท่านั้น

(5) หน่วยงานของทางราชการ สิ่งพิมพ์จากหน่วยงานนี้ส่วนใหญ่จะเป็นสิ่งพิมพ์รัฐบาล ในบางครั้งอาจจะผลิตหนังสืออื่น ๆ จำหน่ายเหมือนกัน เช่น โรงพิมพ์คุรุสภา โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี โรงพิมพ์สวนทองถิ่น เป็นต้น

2.2.3 โรงพิมพ์ (printer)

โรงพิมพ์ คือ ผู้ซึ่งพิมพ์ต้นฉบับออกมาเป็นเล่มหนังสือ โดยวิธีการพิมพ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ตามปกติ โรงพิมพ์จะได้รับต้นฉบับจากสำนักพิมพ์ ซึ่งมาทำการว่าจ้างให้พิมพ์ เมื่อทางโรงพิมพ์ได้จัดการพิมพ์ ทำปก และเย็บเล่มเรียบร้อยแล้ว ก็จะส่งหนังสือเหล่านั้นกลับไปให้แก่ทางสำนักพิมพ์

โรงพิมพ์ในประเทศไทยนั้น มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2515 มีจำนวนโรงพิมพ์รวมทั้งสิ้น 1,433 โรง ในจำนวนนี้เป็นโรงพิมพ์ของทางราชการ 40 โรง และเป็นโรงพิมพ์ของเอกชน 1,119 โรง โดยเป็นโรงพิมพ์ที่อยู่ต่างจังหวัด 274 โรง เป็นโรงพิมพ์ที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร 1,159 โรง ในปัจจุบันยังมีจำนวนโรงพิมพ์เพิ่มมากขึ้น โรงพิมพ์บางแห่งก็ทำหน้าที่ผลิตหนังสือให้กับสำนักพิมพ์แห่งใดแห่งหนึ่งโดยเฉพาะ แต่ส่วนใหญ่แล้วโรงพิมพ์ในประเทศไทยมักจะรับจ้างพิมพ์งานจากผู้ว่าจ้างโดยทั่วไป

2.2.4 ร้านหนังสือ (bookstore)

ร้านหนังสือ คือ ผู้ที่ทำหน้าที่รับหนังสือ ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อมก็ตามจากสำนักพิมพ์ โดยได้รับส่วนลดในการซื้อ แล้วนำมาเสนอขายให้แก่ผู้ซื้อในราคาที่สูงกว่า โดยทั่วไปมักจะพบเห็นสถานที่ที่ทำการจำหน่ายหนังสืออยู่ในรูปแบบต่าง ๆ มีตั้งแต่แผงลอย รถเข็น ร้านขายยา และร้านสรรพากร ซึ่งมีชั้นจำหน่ายหนังสืออยู่ด้วย ไปจนถึงร้านหนังสือใหญ่ ๆ แต่จะเห็นได้ว่า สถานที่เหล่านี้ต่างก็ทำหน้าที่เหมือนกัน คือทำหน้าที่เป็นคนกลางระหว่างสำนักพิมพ์และผู้ซื้อ แต่สำหรับในการวิจัยนี้ จะทำการศึกษาโดยเน้นที่ร้านหนังสือ ซึ่งทำการจำหน่ายหนังสือเป็นสินค้าหลัก

ร้านหนังสือนั้นมีความสำคัญต่ออุตสาหกรรมหนังสือเป็นอย่างมาก เพราะเป็นที่ซึ่งผู้ซื้อได้จ่ายเงินอันเป็นผลตอบแทนในการผลิตและการจำหน่ายหนังสือ ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะมีการใช้รูปแบบต่าง ๆ ในการจำหน่ายหนังสือให้แก่ผู้ซื้อ เช่น การบอกรับเป็นสมาชิกโดยตรงกับสำนักพิมพ์ (subscription sale) การสั่งซื้อโดยตรงจากสำนักพิมพ์ (direct mail) หรือการตั้งในรูปแบบของสมาคมหนังสือ (book club) ก็ตาม แต่วิธีการหรือรูปแบบในการจำหน่ายหนังสือที่เป็นที่คุ้นเคย และนับว่ามีความสำคัญมากที่สุด ก็คือการจำหน่ายโดยผ่านทางร้านหนังสือนั่นเอง

ในต่างประเทศได้มีการจัดประเภทของร้านหนังสือหลายแบบด้วยกัน ดังนี้

1) การจัดประเภทของร้านหนังสือ ตามประเภทของลูกค้าของร้านหนังสือนั้น โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

(1) ร้านหนังสือที่จำหน่ายหนังสือให้แก่ห้องสมุด และสถาบันต่าง ๆ (library and education supplier) ร้านหนังสือประเภทนี้จะเกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดหาและจำหน่ายหนังสือให้กับตามห้องสมุดต่าง ๆ สถาบันหรือหน่วยงานสาธารณะ มหาวิทยาลัย วิทยาลัย และธุรกิจต่าง ๆ เป็นต้น ตามปกติในการจำหน่ายหนังสือให้กับห้องสมุด ทางห้องสมุดจะได้รับส่วนลดพิเศษ โดยทั่วไปก็ประมาณร้อยละ 10 ของราคาปกติ และในบางกรณี ก็ต้องมีการทำปากเป็นพิเศษสำหรับห้องสมุด คือต้องแข็งแรง และทนทานต่อการใช้

(2) ร้านจำหน่ายส่งหนังสือ (wholesale bookseller) ทำหน้าที่เป็นคนกลางระหว่างสำนักพิมพ์ และร้านจำหน่ายปลีกหนังสือ ซึ่งตามหลักการแล้ว ร้านหนังสือประเภทนี้ ไม่ควรจะทำกรจำหน่ายปลีกให้แก่อุ้ซื้อโดยตรง แต่ในทางปฏิบัติ ร้านหนังสือประเภทนี้ ก็มักจะทำการจำหน่ายปลีกด้วย โดยจำหน่ายให้กับตามห้องสมุดและสถาบันต่าง ๆ

โดยทั่วไป ร้านจำหน่ายส่งหนังสือจะได้รับส่วนลดจากทางสำนักพิมพ์มากกว่าที่ทางร้านจำหน่ายปลีกหนังสือจะได้รับ ทั้งนี้เพราะร้านจำหน่ายส่งหนังสือจะต้องทำการจำหน่ายหนังสือให้กับร้านจำหน่ายปลีกหนังสืออีกทีหนึ่ง ร้านจำหน่ายส่งหนังสือ นับว่ามีความสำคัญต่ออุตสาหกรรมหนังสือไม่น้อยทีเดียว ถ้ามีร้านจำหน่ายส่งหนังสือที่ดีแล้ว ร้านจำหน่ายปลีกหนังสือที่ไม่ใหญ่มาก ก็จะได้รับประโยชน์จากการสั่งซื้อหนังสือของหลาย ๆ สำนักพิมพ์ จากร้านจำหน่ายส่งหนังสือเพียงร้านเดียว ซึ่งบางครั้งจะพบว่าทำให้สะดวกในการสั่งซื้อและการตรวจรับ ถ้ามองในแง่ของสำนักพิมพ์ ก็จะพบว่าทางสำนักพิมพ์สามารถจำหน่ายหนังสือที่ละมาก ๆ ให้แก่ร้านจำหน่ายส่งหนังสือ แทนที่จะส่งหนังสือจำนวนน้อย ๆ แยกไปตามร้านจำหน่ายปลีกหนังสือต่าง ๆ โดยเฉพาะกรณีที่ระยะทางที่ต้องส่งอยู่ทางไกลออกไป

(3) ร้านจำหน่ายปลีกหนังสือ (retail bookseller) คือสถานที่หรือธุรกิจที่ทำการจำหน่ายหนังสือให้แก่อุ้ซื้อหรือผู้อ่านโดยตรง ได้มีผู้กล่าวเอาไว้ว่าร้านจำหน่ายปลีกหนังสือนั้น เปรียบเสมือนเส้นเลือดของอุตสาหกรรมหนังสือ ร้านจำหน่ายปลีกหนังสือโดยทั่วไป มักจะทำการจำหน่ายหนังสือหลาย ๆ สาขาวิชา จากหลาย ๆ สำนักพิมพ์ ซึ่งทำให้สะดวกแก่อุ้ซื้อในการเลือกซื้อหนังสือที่ต้องการ ด้วยเหตุนี้เอง ร้านจำหน่ายปลีกหนังสือจึงมีความสำคัญ และสามารถดำเนินธุรกิจได้เป็นอย่างดี

2) การจัดประเภทของร้านหนังสือ ตามลักษณะและเนื้อหาวิชาของหนังสือที่จำหน่าย เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้จัดแบ่งร้านหนังสือออกเป็น 7 ประเภท คือ

- (1) ร้านจำหน่ายหนังสือทั่ว ๆ ไป
- (2) ร้านจำหน่ายหนังสือเฉพาะวิชา
- (3) ร้านจำหน่ายหนังสือขาดตลาด
- (4) ร้านจำหน่ายหนังสือที่หาได้ยาก
- (5) ร้านจำหน่ายหนังสือที่ค้างจำหน่าย

- (6) ร้านจำหน่ายหนังสือที่ใช้เป็นแบบเรียน
- (7) ร้านจำหน่ายหนังสือที่มีทั้งหนังสือเก่าและหนังสือใหม่

ร้านหนังสือในประเทศไทย ถึงแม้จะมีจำนวนเพิ่มขึ้นกว่าเดิมมาก แต่ร้านหนังสือใหญ่ ๆ ส่วนมากจะอยู่ในกรุงเทพมหานคร และเฉพาะในจังหวัดใหญ่ ๆ ที่สำคัญเพียงไม่กี่จังหวัด นอกนั้นแล้วจะเป็นเพียงร้านหนังสือขนาดเล็ก ที่จำหน่ายสินค้าอย่างอื่นด้วย ร้านหนังสือในกรุงเทพมหานครมีทั้งร้านจำหน่ายหนังสือทั่ว ๆ ไป ร้านจำหน่ายหนังสือของสำนักพิมพ์แห่งใดแห่งหนึ่ง และร้านจำหน่ายหนังสือของสำนักพิมพ์ต่างประเทศ ไม่มีการจัดประเภทของร้านหนังสือในประเทศไทยออกเป็นประเภทที่แน่นอน แต่อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ร้านหนังสือในประเทศไทยส่วนมากจะเป็นร้านจำหน่ายปลีกหนังสือ ที่ทำการจำหน่ายหนังสือทั่ว ๆ ไป

2.3 การดำเนินงานของร้านหนังสือโดยทั่วไป

ดังที่ได้กล่าวไปข้างแล้ว ถึงบทบาท และประเภทของร้านหนังสือ ในส่วนนี้จะกล่าวถึงการดำเนินงานของร้านหนังสือโดยทั่วไป ถึงแม้ว่าร้านหนังสือแต่ละแห่งจะมีการดำเนินงานที่ไม่เหมือนกัน ดังที่มีผู้กล่าวเอาไว้ว่า การจำหน่ายหนังสือนั้นเป็นศิลปะอย่างหนึ่ง โดยที่หนังสือบางเล่มเท่านั้นที่เหมาะสมกับบุคคลบางคน ดังนั้น จึงมีวิธีการจำหน่ายหนังสือมากมายหลายวิธีพอ ๆ กับการมีหนังสือไว้จำหน่าย เจ้าของหรือผู้บริหารของร้านหนังสือ จะต้องคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ เช่น ทำเลหรือสถานที่ตั้ง รูปแบบของร้าน หนังสือที่จะเตรียมไว้เพื่อจำหน่าย พนักงาน และบริการที่จะให้กับลูกค้า แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ถ้าพิจารณากันถึงหลักการใหญ่ ๆ ในการดำเนินงานแล้ว ก็จะพบได้ว่าต่างก็ใช้หลักการหรือวิธีการดำเนินงานที่คล้าย ๆ กัน ไม่ว่าร้านหนังสือนั้น จะเล็กหรือใหญ่เพียงใดก็ตาม ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดดังต่อไปนี้

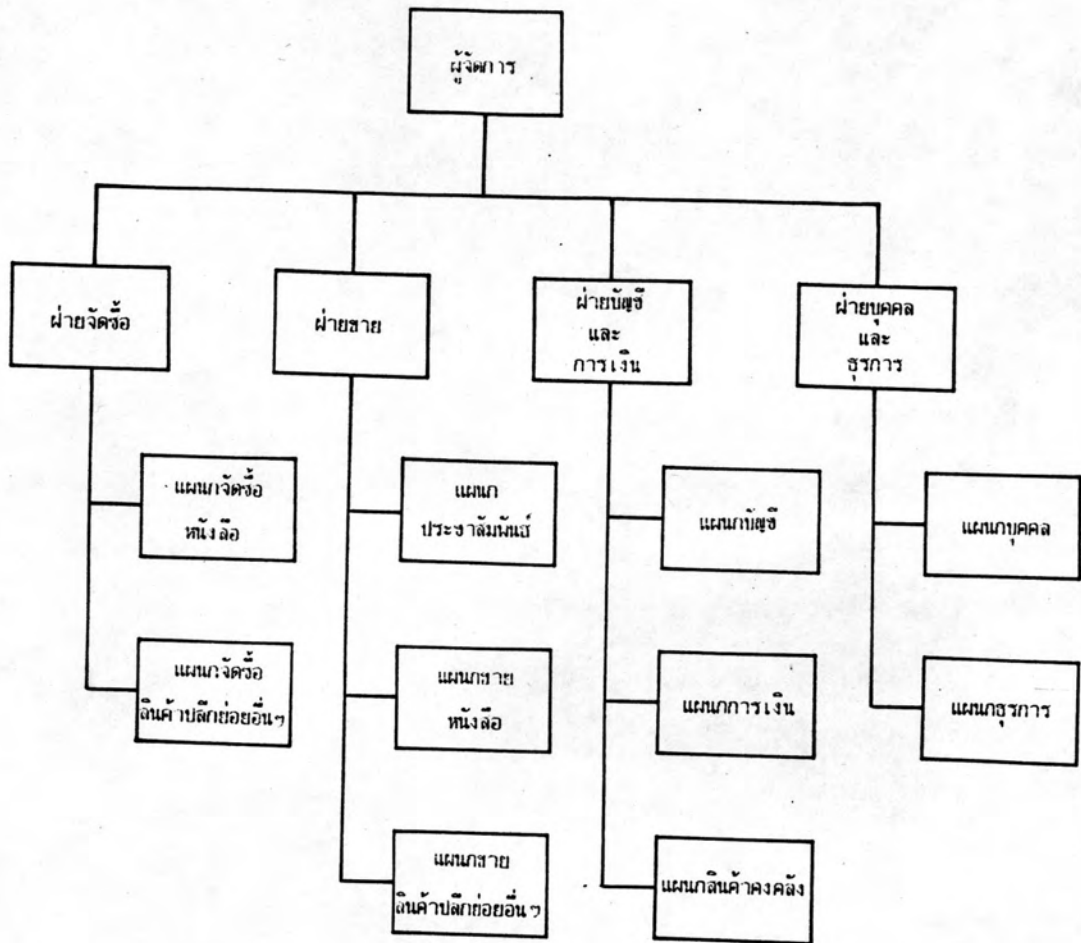
2.3.1 การจัดองค์การ

มีผู้ให้คำจำกัดความของคำว่า "องค์การ (organization)" ไว้มากมาย

หลายอย่าง แต่สำหรับในที่นี้ จะขอให้คำจำกัดความของคำว่า องค์การ ว่าหมายถึง "การรวมกัน
 อย่างมีความสัมพันธ์ของกิจกรรมของคนกลุ่มหนึ่ง เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย หรือวัตถุประสงค์บาง
 อย่าง" ไม่ว่าจะป็นธุรกิจประเภทใดก็ตาม จะขาดเสียไม่ได้ซึ่งการจ้ดองค์การที่ดี เพื่อผลใน
 การดำเนินงานตามนโยบาย หรือวัตถุประสงค์ที่ใ้วางเอาไว้ การจ้ดองค์การจะแตกต่างกันไป
 ตามขนาดของกิจการ ชนิดของสินค้า และบริการของธุรกิจนั้น

ร้านหนังสือ ก็จำเป็นต้องมีการจ้ดองค์การที่ดีเช่นกัน ดังที่ใ้กล่าวมาแล้วว่า
 ร้านหนังสือในประเทศไทย ไม่มีการจ้ดเป็นประเภทที่แน่นอน อีกทั้งยังมีตั้งแต่ร้านหนังสือขนาดเล็ก
 ซึ่งดำเนินงานโดยสมาชิกในครอบครัว ไปจนกระทั่งถึงร้านหนังสือขนาดใหญ่ ที่มีสาขาหลายแห่ง
 และมีพนักงานหลายสิบคน ร้านหนังสือบางแห่งก็เป็นทั้งสำนักพิมพ์ ร้านจำหน่ายส่งหนังสือ และ
 ร้านจำหน่ายปลีกหนังสือ บางแห่งก็ทำการจำหน่ายส่ง และจำหน่ายปลีก ส่วนบางแห่งก็ทำการ
 จำหน่ายปลีกเพียงอย่างเดียว ร้านหนังสือบางแห่งก็จำหน่ายหนังสือเฉพาะวิชา หรือเฉพาะของ
 บางสำนักพิมพ์ ส่วนบางแห่งก็จำหน่ายหนังสือหลาย ๆ สาขาวิชา จากหลาย ๆ สำนักพิมพ์ ใน
 การดำเนินงาน ร้านหนังสือบางแห่งก็มีการแบ่งแยกหน้าที่กันอย่างชัดเจน แต่ในบางแห่งก็ไม่มีการ
 แบ่งแยกให้ชัดเจนออกไป ด้วยเหตุนี้เอง จึงเป็นการยากที่จะกำหนด หรือกล่าวถึงรูปแบบการจ้ด
 องค์การของร้านหนังสือโดยทั่วไป แต่เพื่อให้เข้าใจบ้างถึงการจ้ดองค์การของร้านหนังสือ จึงขอ
 เสนอแผนภูมิการจ้ดองค์การของร้านหนังสือขนาดกลางโดยทั่วไป ดังแสดงไว้ในรูปที่ 2.2

ถึงแม้ว่าร้านหนังสือจะมีการจ้ดองค์การแตกต่างกันบ้าง แต่จะพบได้ว่า ใน
 การดำเนินงาน ร้านหนังสือต่างก็มีงานหลัก ๆ ที่จะต้องกระทำคล้าย ๆ กัน กล่าวคือ มีเจ้าของ
 หรือผู้จัดการ ทำหน้าที่ควบคุมและบริหารงานของร้านหนังสือนั้น ๆ ให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมาย หรือ
 วัตถุประสงค์ที่ใ้กำหนดเอาไว้ มีการจ้ดซื้อสินค้าหรือหนังสือเข้ามาเพื่อจำหน่าย ทำการจำหน่าย
 สินค้าหรือหนังสือ และมีการควบคุมหรือดูแลสินค้าในคลังสินค้า นอกจากนั้นยังอาจมีงานอื่น ๆ อีก
 เช่น งานทางคานบัญชีและการเงิน งานบุคคลและธุรการ เป็นต้น

รูปที่ 2.2 แผนภูมิการจัดตั้งกิจการของร้านหนังสือขนาดกลางโดยทั่วไป

2.3.2 สินค้าที่จำหน่าย

เป็นที่ทราบกันดีว่า ร้านหนังสือย่อมจำหน่ายหนังสือเป็นสินค้าหลัก แต่ก็มีได้หมายความว่า ร้านหนังสือจะต้องทำการจำหน่ายหนังสือเพียงอย่างเดียว จะพบอยู่เสมอ ๆ ว่า ร้านหนังสือมักจะจำหน่ายสินค้าปลีกย่อยอื่น ๆ (sidelines) อีกด้วย สินค้าปลีกย่อยอื่น ๆ ที่นิยมจำหน่ายในร้านหนังสือ ได้แก่ อุปกรณ์การศึกษา บัตรอวยพร เทปและแผ่นเสียง หรืออาจจะเป็นตุ๊กตา หรือสิ่งของสวยงามต่าง ๆ เป็นต้น แทบจะกล่าวได้ว่า หนังสือกับสินค้าปลีกย่อยอื่น ๆ ที่กล่าวมานี้เข้ากันได้ดีทีเดียว เพราะจะพบได้ว่า สินค้าปลีกย่อยเหล่านั้นนอกจากจะสามารถทำอะไรให้กับร้านหนังสือได้ดีแล้ว ยังมีส่วนช่วยในการจูงใจผู้ซื้อให้เข้ามาในร้านหนังสือนั้น ๆ อีกด้วย

ดังที่ได้อธิบายไว้แล้วว่า หนังสือที่มีอยู่ในร้านหนังสือหนึ่ง ๆ จะแตกต่างกันออกไปทั้งจำนวน และประเภทของหนังสือ ร้านหนังสือบางแห่งก็มีหนังสือไม่มากนักเพียงแค่นี้เป็นร้อยหรือเป็นพันรายการ แต่บางแห่งก็มีหนังสือมากเป็นจำนวนหมื่นหรือแสนรายการ ร้านหนังสือบางแห่งมีหนังสือเฉพาะของบางสำนักพิมพ์ แต่บางแห่งมีหนังสือของหลาย ๆ สำนักพิมพ์ บางแห่งมีเฉพาะหนังสือภาษาไทย หรือเฉพาะหนังสือภาษาต่างประเทศเท่านั้น แต่บางแห่งก็มีทั้งหนังสือภาษาไทยและต่างประเทศไว้บริการลูกค้า ดังนั้น จึงมีการจัดประเภทหรือแบ่งหมวดหมู่ของหนังสือแตกต่างกันออกไป แต่ที่นิยมก็คือ จัดแบ่งออกตามภาษาของหนังสือ เช่น ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ หรือภาษาต่างประเทศ และในแต่ละภาษาก็มีการแบ่งย่อยออกเป็นหมวดหมู่ตามเนื้อหา หรือสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับหนังสือเล่มนั้น ๆ เช่น แพทยศาสตร์ กฎหมาย วิศวกรรมศาสตร์ ศิลปะ สังคมศาสตร์ หนังสือสำหรับเด็ก และนวนิยาย เป็นต้น จะมีบ้างเพียงส่วนน้อยที่จัดแบ่งตามสำนักพิมพ์ ตามอักษรชื่อผู้แต่ง หรือไม่ก็จัดกันตามสะดวก

2.3.3 การจัดซื้อหนังสือ

การจัดซื้อหนังสือ นับเป็นงานที่ยาก และจำเป็นต้องอาศัยเทคนิคที่สำคัญงานหนึ่ง เป็นที่ทราบกันดีว่า ในปีหนึ่ง ๆ มีการผลิตหนังสือออกมาเป็นจำนวนมาก เช่นในปี 2513

ประเทศไทยมีการผลิตหนังสือทั้งหมดประมาณ 3,950 ชื่อ รวมจำนวนเล่มประมาณ 39,600,000 เล่ม ยิ่งในประเทศสหรัฐอเมริกา หรือในยุโรปแล้ว จำนวนหนังสือที่ผลิตในแต่ละปีมีเป็นจำนวนหลายหมื่นชื่อ บางก็เป็นหนังสือเก่าที่นำมาจัดพิมพ์ใหม่ บางก็เป็นหนังสือใหม่ จึงเป็นการยากสำหรับผู้ทำการจัดซื้อหนังสือของร้านหนังสือ ในการพิจารณา และคัดเลือกหนังสือ ที่จะนำเข้ามาจำหน่าย อีกทั้งยังมีเงินทุนจำกัด เนื้อหาในการจัดเก็บหรือจัดแสดงหนังสือของร้านหนังสือก็มีจำกัด อีกด้วย

ในการจัดซื้อหนังสือของร้านหนังสือ โดยทั่วไปจะพิจารณาถึงสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ได้แก่

1) พิจารณาหรือคัดเลือกหนังสือที่จะจัดซื้อ หนังสือที่จะทำการจัดซื้ออาจจะ เป็นหนังสือที่เคยจำหน่ายในร้าน หรืออาจจะ เป็นหนังสือที่ไม่เคยจำหน่ายหรือที่ผลิตขึ้นมาใหม่ ก็ได้ กรณีที่เป็นหนังสือที่เคยจำหน่ายหรือมีอยู่ในร้าน ถ้าหากร้านหนังสือนั้นมี การเก็บหรือบันทึกข้อมูลในอันที่จะให้รายละเอียดเกี่ยวกับหนังสือเล่มนั้น ๆ ได้ ก็จะทำให้สะดวก และประหยัดเวลาในการค้นหารายละเอียด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าร้านหนังสือนั้น มีการควบคุมสินค้าคงคลัง ซึ่งสามารถให้คำตอบอันจะเป็นประโยชน์ในการพิจารณาสั่งซื้อ ก็จะช่วยให้อะไรสั่งซื้อได้อย่างถูกต้องยิ่งขึ้น

กรณีที่ เป็นหนังสือที่ไม่เคยจำหน่ายหรือ เป็นหนังสือที่ผลิตขึ้นมาใหม่ ผู้จัดซื้อ ก็จำเป็นต้องอาศัยคู่มือหรือสิ่งที่จะช่วยในการคัดเลือกหนังสือ ได้แก่ หนังสือ วารสาร เอกสาร หรือสื่อกลางอื่น ๆ ที่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับหนังสือ เช่น

(1) บรรณานุกรม (bibliographies) ซึ่งจะรวบรวมรายชื่อของหนังสือเอาไว้

(2) โฆษณาและแจ้งความของสำนักพิมพ์ (publishers' announcements) เป็นโฆษณาหนังสือ และสิ่งพิมพ์ของสำนักพิมพ์ใดสำนักพิมพ์หนึ่ง ลงในวารสาร หรือหนังสือพิมพ์ หรือมีลักษณะเป็นใบแทรกอยู่ในสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ

(3) รายชื่อหนังสือ ที่จัดทำโดยร้านจำหน่ายหนังสือ หรือสำนักพิมพ์ (booksellers' lists or publications)

(4) บทวิจารณ์หนังสือ (book reviews)

(5) แหล่งอื่น ๆ เช่น จากพนักงานขายของสำนักพิมพ์ หรือได้รับคำแนะนำจากคณาจารย์ผู้สอน หรือคำแนะนำของลูกค้า เป็นต้น

สำหรับการจำหน่ายหนังสือในประเทศไทยนั้น เนื่องจากสำนักพิมพ์ใหญ่ ๆ ต่างก็มีร้านจำหน่ายหนังสือเองเป็นส่วนมาก ดังนั้น จึงเกิดเงื่อนไขในการจำหน่ายหนังสือขึ้นอีกกรณีหนึ่งคือ มีการแลกเปลี่ยนหนังสือกันจำหน่าย หรือที่เรียกว่า การฝากจำหน่ายหนังสือ (book on consignment) ซึ่งทำให้ไม่ต้องใช้เงินสดในการซื้อหนังสือเพื่อนำมาจำหน่าย โดยจะทำการจ่ายเงินก็ต่อเมื่อได้จำหน่ายหนังสือนั้นไปแล้ว ผลตอบแทนที่ร้านหนังสือที่รับฝากจำหน่ายจะได้รับก็อยู่ในรูปของส่วนลด คิดเป็นร้อยละของราคาปกติ หรืออาจจะเป็นจำนวนเงินคงที่ตามแต่ที่ได้ตกลงกันไว้ เพราะฉะนั้น ในกรณีนี้ถึงแม้ว่าทางร้านหนังสือที่รับฝากจำหน่ายแทบจะไม่ต้องลงทุนเลยก็ตาม แต่ก็ควรจะพิจารณาด้วยว่าเหมาะสมหรือได้รับผลตอบแทนคุ้มค่าหรือไม่ เพราะร้านหนังสือมีข้อจำกัดหลายประการ ถ้ารับไว้หมดแต่ไม่สามารถจำหน่ายออกไปได้ ก็จะทำให้เสียค่าใช้จ่ายต่าง ๆ และยังมีเสียเนื้อที่ในการจัดเก็บและการจัดแสดงอีกด้วย

2) พิจารณาหรือคัดเลือกแหล่งที่จะทำการสั่งซื้อว่าจะสั่งซื้อโดยตรงกับทางสำนักพิมพ์หรือจะสั่งซื้อจากผู้จำหน่ายส่งหนังสือ ทั้งนี้จะต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมเป็นกรณี ๆ ไป ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น ความสะดวก ความรวดเร็ว บริการ และส่วนลดที่จะได้รับโดยทั่วไปแล้ว ผู้จำหน่ายส่งหนังสือสามารถจัดส่งหนังสือที่สั่งซื้อได้เร็วกว่าสำนักพิมพ์ และทางร้านหนังสือที่สั่งซื้อ ก็สามารถสั่งซื้อหนังสือจากหลาย ๆ สำนักพิมพ์ ได้ที่ผู้จำหน่ายส่งหนังสือเพียงรายเดียว ทำให้ประหยัดเวลาและเอกสารการสั่งซื้อ แต่ก็มีข้อเสียเปรียบ กล่าวคือ ผู้จำหน่ายส่งหนังสือมักจะมีหนังสือจำกัด และอาจจะไม่มีหนังสือตามที่ต้องการก็ได้ และตามปกติแล้ว ส่วนลดที่ร้านหนังสือจะได้รับจากร้านจำหน่ายส่งหนังสือ ก็น้อยกว่าที่ได้รับจากการสั่งซื้อโดยตรงกับทางสำนักพิมพ์ เป็นต้น

3) พิจารณาวิธีการสั่งซื้อหนังสือว่าจะสั่งซื้ออย่างไร เช่น ในบางกรณีต้องนำเงินสดไปชำระทันทีที่ซื้อหนังสือนั้น ๆ หรืออาจจะสั่งซื้อจากพนักงานขายของร้านจำหน่ายส่งหนังสือ หรือสำนักพิมพ์ที่มาแวะเยี่ยม หรืออาจจะสั่งซื้อทางโทรศัพท์ หรืออาจจะส่งเอกสารการสั่งซื้อหรือใบสั่งซื้อไปยังผู้ขาย เป็นต้น แต่ไม่ว่าจะสั่งซื้อด้วยวิธีใดก็ตาม ผู้ซื้อก็จำเป็นต้องระบุ

ให้ทราบชัดเจนถึงหนังสือที่ตนต้องการว่ามีชื่อเรื่องอะไร และสามารถระบุชื่อผู้แต่ง สำนักพิมพ์ และหมายเลขประจำหนังสือสากล (ISBN : International Standard Book Number) ก็จะทำให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ถ้าหนังสือนั้นเป็นหนังสือชุด ก็ควรจะระบุชื่อชุดของหนังสือไปด้วย และควรจะระบุว่าหนังสือที่ต้องการนั้น ต้องการชนิดปกแข็ง (hard back) หรือปกอ่อน (paper back) รวมทั้งระบุเงื่อนไขต่าง ๆ ได้แก่ ส่วนลด การทดแทน เช่น กรณีที่หนังสือปกอ่อนไม่มี จะให้ส่งหนังสือปกแข็งไปแทนหรือไม่ เป็นต้น

ที่กล่าวมานี้เป็นเพียงหลักการคร่าว ๆ นอกจากนี้ยังมีสิ่งที่จะต้องพิจารณาประกอบอีกหลายประการ เช่น พิจารณาถึงแนวโน้มทางการตลาด ว่าหนังสือประเภทใดกำลังได้รับความนิยมหรือเป็นที่ต้องการของผู้อ่าน พิจารณาว่าในช่วงระยะเวลาใดควรจะทำการจัดซื้อหนังสือประเภทใด เช่น ถ้าเป็นหนังสือตำราวิชาการที่ต้องสั่งซื้อมาให้นักเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเป็นหนังสือตำราวิชาการที่ต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศ ก็ต้องคำนึงถึงเวลาในการขนส่ง ซึ่งตามปกติแล้วจะขึ้นกับระยะทางที่ขนส่ง ก็จะได้เร่งดำเนินการสั่งซื้อเสียแต่เนิ่น ๆ เป็นต้น

2.3.4 การจำหน่ายหนังสือ

ดังที่ได้อธิบายมาแล้วว่า สำนักพิมพ์ใหญ่ ๆ ในประเทศไทย มักจะมีร้านหนังสือของตนเอง ซึ่งบางแห่งก็จำหน่ายเฉพาะหนังสือจากสำนักพิมพ์ของตน แต่ส่วนมากจะจำหน่ายหนังสือของสำนักพิมพ์อื่น ๆ ด้วย ร้านหนังสือบางแห่งก็ทำหน้าที่เป็นผู้จัดจำหน่ายให้กับสำนักพิมพ์ โรงพิมพ์ หรือผู้แต่ง ส่วนร้านหนังสือบางแห่งก็ทำการจำหน่ายปลีกหนังสือเพียงอย่างเดียว จะเห็นได้ว่า ร้านหนังสือหนึ่ง ๆ อาจจะทำกรจำหน่ายส่งหนังสือ และ/หรือ จำหน่ายปลีกหนังสือก็ได้ ดังจะกล่าวถึงรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) การจำหน่ายส่งหนังสือ คือการที่ร้านหนังสือที่มีสำนักพิมพ์ของตนเอง หรือร้านหนังสือที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนจัดจำหน่ายให้กับสำนักพิมพ์ โรงพิมพ์ หรือผู้แต่ง ทำการจัดจำหน่ายหนังสือไปยังร้านหนังสืออื่น ๆ การจัดจำหน่ายอาจอยู่ในรูปของการฝากจำหน่าย หรือเป็นการจำหน่ายขาดก็ได้

(1) การฝากจำหน่าย คือการที่ร้านหนังสือที่ทำหน้าที่เป็นผู้จำหน่าย นำหนังสือไปฝากจำหน่ายยังร้านหนังสืออื่น ๆ เมื่อครบระยะเวลาหนึ่งตามที่ใดตกลงกันไว้ ร้านหนังสือที่ทำหน้าที่จัดจำหน่าย ก็จะไปทำการตรวจนับหนังสือที่นำไปฝากจำหน่าย ว่าจำหน่ายไปกี่เล่ม แล้วจึงดำเนินการเรียกเก็บเงินตามจำนวนเล่มที่จำหน่ายไป ส่วนค่าตอบแทนที่จะให้กับร้านหนังสือที่รับฝากจำหน่ายนั้น จะอยู่ในรูปของส่วนลดซึ่งส่วนมากจะคิดเป็นร้อยละของราคาปก หรือ อาจจะเป็นจำนวนเงินคงที่ ตามแต่ที่ใดตกลงกันไว้ และจะมีการตกลงกันว่า จะส่งคืนหนังสือ หรือ ต้องการให้จัดส่งหนังสือเพิ่มเติม

(2) การจำหน่ายขาด เป็นการจำหน่ายส่งหนังสือ โดยผู้ซื้อจะต้องชำระเงินตามจำนวนหนังสือที่ซื้อหรือที่ตกลงเอาไว้ โดยผู้ซื้ออาจจะซื้อเป็นเงินสดหรือเงินเชื่อก็ได้ แต่ไม่สามารถคืนหนังสือที่เหลือจากการจำหน่ายได้ เช่น เกี่ยวกับการฝากจำหน่าย ยกเว้น กรณีที่หนังสือชำรุด หรือใดตกลงเงินโอนไขไว้เป็นกรณีพิเศษ

- การจำหน่ายขาดหนังสือเป็นเงินสด เป็นการจำหน่ายหนังสือ โดยที่ผู้ซื้อจะต้องชำระเงินทันทีที่ซื้อหนังสือนั้น การจำหน่ายหนังสือในลักษณะนี้ ส่วนมากจะใช้กับการจำหน่ายหนังสือที่เป็นที่ต้องการของตลาด

- การจำหน่ายขาดหนังสือเป็นเงินเชื่อ เป็นการจำหน่ายหนังสือโดยการกำหนดเงื่อนไขในการชำระเงินเอาไว้ เช่น จะต้องชำระเงินภายในกี่วัน หรือกี่เดือน เป็นต้น จะพบว่าในการจำหน่ายส่งหนังสือต่างประเทศมักจะใช้วิธีการนี้เป็นส่วนมาก

2) การจำหน่ายปลีกหนังสือ เป็นการจำหน่ายหนังสือซึ่งโดยปกติแล้ว จะเป็นการจำหน่ายโดยตรงให้แก่ผู้อ่าน นอกนั้น อาจเป็นการจำหน่ายให้กับห้องสมุด สถาบัน หรือหน่วยงานต่าง ๆ เป็นต้น การจำหน่ายในลักษณะนี้คล้ายกับการจำหน่ายส่งหนังสือในกรณีที่เป็น การจำหน่ายขาด คือผู้ซื้อต้องชำระเงินตามจำนวนหนังสือที่ซื้อ โดยอาจจะซื้อเป็นเงินสด หรือซื้อเป็นเงินเชื่อ ตามแต่ที่ใดตกลงกันไว้ ในการจำหน่ายปลีกหนังสือ ร้านหนังสือบางร้านได้เพิ่ม บริการพิเศษให้แก่ลูกค้า นั่นคือ การบริการรับสั่งซื้อหนังสือที่ไม่มีในร้านหนังสือของตน โดยอาจจะเป็นหนังสือในหรือต่างประเทศก็ได้

2.3.5 การควบคุมสินค้าคงคลัง

การควบคุมสินค้าคงคลังมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ เพื่อที่จะสามารถให้คำตอบเกี่ยวกับรายละเอียด ปริมาณ และมูลค่าของสินค้าที่มีอยู่ ณ ขณะใดขณะหนึ่งได้ และเพื่อให้สามารถรักษาระดับของปริมาณและมูลค่า เพื่อรักษาค่าใช้จ่ายในการมีสินค้าให้ต่ำ แต่ในขณะเดียวกันก็ให้เพียงพอกับความต้องการ แต่การที่จะให้ได้มาซึ่งคำตอบเหล่านี้ จำเป็นต้องมีการรวบรวมและบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าคงคลัง รวมทั้งการบันทึกรายการเปลี่ยนแปลงของสินค้าคงคลังที่เกิดขึ้นในแต่ละวันด้วย แล้วจึงนำข้อมูลเหล่านี้มาวิเคราะห์เพื่อให้ได้คำตอบหรือสารสนเทศดังกล่าว

การควบคุมสินค้าคงคลังของร้านหนังสือ มีมากมายหลายวิธี ร้านหนังสือบางแห่งก็ไม่มีการควบคุมใด ๆ นอกจากอาศัยความจำของผู้ปฏิบัติงาน บางแห่งก็ใช้พนักงานในการจดบันทึกข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับสินค้าคงคลัง ไปจนกระทั่งถึงการนำเอาระบบงานคอมพิวเตอร์เข้ามาช่วยในการควบคุมสินค้าคงคลัง

การควบคุมสินค้าคงคลัง หรือกล่าวอย่างง่าย ๆ ได้ว่า คือ การรู้ว่า มีสินค้าอะไรบ้างที่รับเข้าคลังสินค้า และมีสินค้าอะไรบ้างที่จำหน่ายหรือออกจากคลังสินค้า การค้นหาว่ามีสินค้าอะไรบ้างที่รับเข้าคลังสินค้านั้น ทำได้ไม่ยากนัก วิธีการหนึ่งที่จะสามารถค้นหาคำตอบได้คือการค้นดูจากใบสั่งซื้อสินค้า ซึ่งอาจจะเก็บอยู่ในแฟ้มข้อมูลที่เก็บรวบรวมใบสั่งซื้อ หรืออาจจะค้นดูจากที่ใดจุดบันทึกเอาไว้เมื่อมีการรับสินค้าเข้าคลังสินค้า แต่จะพบได้ว่า ไม่ใช่งานง่าย ๆ ในการที่จะให้ทราบได้ว่าจำหน่ายหนังสืออะไรไปบ้าง วิธีการพื้นฐานที่ร้านหนังสือปฏิบัติกันอยู่ในการให้คำตอบได้ว่าจำหน่ายหนังสืออะไรไปบ้าง พอจะจำแนกออกได้เป็น 2 วิธี คือ

1) การตรวจนับสินค้าที่มีอยู่จริง

การตรวจนับอาจทำโดยพนักงานขายของสำนักพิมพ์ หรือร้านจำหน่ายส่งหนังสือ ซึ่งจะทำการตรวจนับหนังสือของตนว่าเหลืออยู่เท่าใด หรือการตรวจนับอาจทำโดยพนักงานของร้านหนังสือนั้น ๆ เอง เมื่อเห็นว่าหนังสือเหลืออยู่น้อย หรือเมื่อต้องการทราบจำนวนหนังสือ

2) การบันทึกรายการสินค้าที่จำหน่าย

การบันทึกรายการสินค้าที่จำหน่ายสามารถทำได้หลายวิธี เช่น ทุกครั้งที่ทำการจำหน่ายหนังสือ ก็จกรายละเอียดที่จำเป็นเกี่ยวกับหนังสือเล่มนั้นลงบนสมุดที่เตรียมไว้ หรือมีอีกวิธีหนึ่งที่ร้านหนังสือนิยมปฏิบัติกัน คือการใช้ใบแทรกหนังสือ (book-insert card) แทรกไว้ในหนังสือแต่ละเล่ม โดยในใบแทรกหนังสือ จะมีรายละเอียดเกี่ยวกับหนังสือเล่มนั้น ๆ เช่น ชื่อเรื่อง หมวดหมู่ของหนังสือ ผู้แต่ง สำนักพิมพ์ ราคาขาย และส่วนลด เป็นต้น เมื่อจำหน่ายหนังสือเล่มนั้นให้กับลูกค้าแล้ว พนักงานขายก็จะดึงใบแทรกหนังสือนี้เก็บไว้

ในบางแห่งก็จัดบันทึกรายการเคลื่อนไหวของสินค้าคงคลังจากเอกสารต่าง ๆ ลงบนสมุด ซึ่งอาจจะมีการออกแบบเฉพาะสำหรับการลงรายการ โดยบางแห่งอาจลงรายการตามลำดับของเอกสารที่เข้ามา ในบางแห่งก็ลงรายการแยกตามชื่อหนังสือ ตามสำนักพิมพ์ หรือตามชื่อผู้แต่ง เป็นต้น

ร้านหนังสือบางแห่งจะมีบัตรควบคุมสินค้าคงคลัง (stock card) ไว้สำหรับจบันทึกรายการเคลื่อนไหวของสินค้าคงคลัง เช่น รายการรับสินค้า รายการเบิกสินค้า รายการจำหน่ายสินค้า และรายการปรับปรุง เป็นต้น โดยมีบัตรรายการโดยเฉพาะของหนังสือแต่ละชื่อเรื่อง ไม่ปะปนกัน